

Ještě k otázce víry a náboženství

Ladislav Hejdánek

in: Ladislav Hejdánek, M.L.at — 7. 3. 1964, Praha: samizdat, 1964, n. 4, p. 3-5 ♦ [publication](#)

in: Ladislav Hejdánek, M.L.at — 7. 3. 1964, Praha: samizdat, 1964, č. 4, str. 3-5 ♦ [publikace](#)

♦ článek, česky, vznik: 7. 3. 1964

♦ article, Czech, origin: 7. 3. 1964

Ještě k otázce víry a náboženství [1964]

S prof. Komárkovou se shodujeme v historickém zjištění, že je náboženství na ústupu; i když Komárková rozlišuje mezi tzv. psychologickou dispozicí a relací k osobnímu Bohu, uznává, že v současné době jsou oba tyto zjevy na ústupu. Zároveň se s ní shoduji v tom, že z tohoto historického faktu tak dalece nic zásadního nevyplývá a nemůže vyplývat. Situaci je třeba realisticky vidět, ale její hodnocení může a musí vycházet z principů, které nejsou dány touto situací.

Naše shoda však pokračuje ještě dále. Prof. Komárková upozorňuje na to, že i v moderní době zůstávají zachovány všechny základní náboženské fenomény, i když zůstávají bez náboženského pojmenování. Takže ve skutečnosti upadá a ustupuje jen historické křesťanství, zatímco naopak nastupují útvary, které fenomenálně odpovídají náboženské struktuře, i když se náboženstvím nenazývají a někdy je i zásadně odmítají. S rozbohem naprosto souhlasím, i když bych použil jiných termínů. A tady se dostáváme k prvnímu bodu, o němž bych chtěl podiskutovat.

Jaké důvody vedou dr. Komárkovou k tomu, aby viděla v těchto skutečnostech základ zproblematisování these o nenáboženskosti jako specifickém novu současnosti? Co považuje pro náboženství za podstatné, náboženské pojmenování, terminologii – anebo reálné náboženské struktury a fenomény? Jestliže považuje terminologii za nepodstatnou na tomto místě, proč se jí zdá tak podstatná na půdě vlastního křesťanství? Může-li se pohanství obejít bez Diů a Perunů a poslouží si dokonale televizory a Octaviemi, proč se evangelium nemůže obejít bez Hospodina jako nejvyšší bytosti? Může-li se upnout na národ nebo na třídu, proč potřebuje křesťan svatou, obecnou, neviditelnou?

Prof. Komárková – a já s ní v tom souhlasím – vidí úlohu, kterou dějinně sehrálo křesťanství ve věci sekularisace. Ale neučinila jedno základní rozlišení: spartakománie atd. není přece sekularisované křesťanství?. Celý náš moderní svět je sekularisován; také modloslužba na sebe vzala nenáboženský charakter. Tak se pohotově přizpůsobila novým poměrům a proklouzla do nové doby. Náš boj s modloslužbou, s pohanstvím atd. samozřejmě pokračuje, ale nemá už náboženský charakter. Když dnes ponecháme křesťanské zvěsti náboženské roucho, přispíváme tak k zmatení lidí: sekularisovaná modloslužba vypadá jako moderní proti zastaralému náboženskému křesťanství. Proti spartakománii, televiznímu konsumentství, potratům atd. nelze bojovat nábožensky, tj. mluvením o Bohu, o desateru, o Mesiáši-Kristu, o posledním soudu atd.atd., protože tím naprosto a nadto předem diskvalifikujeme svá slova, své sdělení, „poselství“.

„Pohanství“ by se rozpadlo, ale nikdy by se nesekularisovalo. Sekularisace je výsledek dějinného působení křesťanství (v navázání ovšem na prorockou zvěst starozákonní). Křesťanská zvěst si podržuje náboženský charakter jenom proto, že si křesťané nerozumějí, ba dokonce, že se ve svém povídání oné zvěsti evangelia zpronevěřují, že ji neberou vážně a zůstávají při svých zálibách a zvycích. Oddávat se dnes náboženské) stránce křesťanského programu stojí docela na rovině televizorové posledlosti a znamená opuštění evangelia. Pokud je to sancta simplicitas, můžeme to chápat a taktně přecházet či lépe taktně nabourávat. Ale mezi theology, mezi inteligencí to je zrada, která je rovná Petrovu zapření. Nebo se mu alespoň blíží: Petr věděl a zapřel, křesťanská inteligence by měla vědět. A celá diskuse se musí vést proto, aby tato věc byla objasněna.

Prof. Komárková ovšem nemluvila o spartakománii a pod., nýbrž o velkolepějších religiososních útvarech, které mají dynamiku počátečních stadií velkých náboženských hnutí etc. Poukazem na synkretismus, k němuž i v nové situaci dochází, však mínila skutečnost, že jimi pronikají i prastaré a zcela primitivní struktury náboženské (zaříkání, magie, amulety). Ve stejné situaci však bylo také historické křesťanství; ani v protestantismu, ani dnes v naší církvi nechybí pověra a pověřivost. Pověřivost nenáboženská je ovšem modernější a modernímu člověku přijatelnější než pověřivost

utahaně náboženská. Naproti tomu nenáboženské „religiosní“ útvary, tj. útvary s religiosní strukturou, ale bez náboženského pojmenování – jak říká Komárková – nejsou samy vůči těmto pověrám o nic tolerantnější než byla a je křesťanská církev. Jen že je někdy nedohalí; ale proto jsme tu my. Naším úkolem je v naprosté solidaritě s těmito novými podle pojmenování nenáboženskými pokusy dále bojovat proti modloslužbě, i když ani ona už nenese náboženské pojmenování. A tak vlastně stojíme před úkolem, jak nově interpretovat celou situaci, jak pojmut člověka v dějinné perspektivě a ukázat mu v moderní terminologii životní smysl, lidské poslání i lidský krach a zabloudění.

Ale v tomto případě jde o víc, než o solidaritu s každým člověkem, jak jí rozumíme od té doby, kdy nám ji ukázal Ježíš Nazaretský. Takové nové pokusy by se bez křesťanství nezrodily nejen v tom smyslu, že byly jeho působením poznamenány jako třeba pověry a pod. Tyto nové pokusy nejsou křesťanstvím ovlivněny, ale přímo inspirovány, jsou to pokusy, provedené a prováděné na těch místech dějinné fronty, kde křesťané nebojovali, kde zradili boj, kde zapřeli svého Mistra a zapomněli na to, k čemu je vedl. Křesťané nemají nejmenšího morálního oprávnění se od těchto pokusů distancovat, ale právě naopak je musejí vzít za svou hlavní věc a napravit alespoň pozdě, co se jenom dá. Křesťanské církve – jedna jako druhá – se zachovaly přesně jako onen kněz, spěchající do Jeruzaléma a kruhem obcházející k smrti ubitého člověka; nenáboženský Samaritán je předchází do království Božího.

K tomu ke všemu přistupuje ještě charakter celosvětové situace. Žijeme v době úpadku a ústupu náboženského křesťanství, a je pravda, že žijeme i v době určitého (byť ne zvlášť velkého) oživení pověrečnosti – to obojí na území, které bylo hluboce poznamenáno křesťanskou civilizací. Ale svět je větší: víme o obrozených silách velikých náboženských hnutí, která obnovila svou životnost v době úspěchů osvobozovacího úsilí národů, které dohánějí vývoj ostatního světa často po staletích ujařmení a koloniálního panství právě křesťanských národů. Jsem přesvědčen, že právě uprostřed tohoto obrození religiosity (promíšené nacionalismem) musí křesťanská zvěst zaznít prostě lidsky a bez jakéhokoli náboženského přibarvení. Byla by to těžká dějinná chyba, snažit se využít této náboženské renesance jako větru do křesťanských plachet. Byl by to nový křesťanský oportunismus, s nímž by mělo být už jednou skoncováno.

Závěr článku dr. Komárkové mi ovšem zní nepřevědčivě. Je to pouhé revokování naší náboženské minulosti, jakási duha nad nevyřešenými problémy, duha spíše před potopou než po ní. Komárková považuje za nemožné, rozhodnout, kde končí náboženství a kde začíná víra. Stejně tak je pro ni nemožno pronést konečný soud o náboženskosti či nenáboženskosti sekularizovaného světa. Mám naopak dojem, ba chovám pevné přesvědčení, že to je právě (odmítneme-li jen „konečnost“, definitivnost, která je ovšem vždycky relativní) hlavním úkolem všech křesťanů a zejména theologů.

Pokračování příště. Právě přišel Petr Čapek a jak řekl, že je zítra (v pondělí 9. března) v Plzni pastorka, hned končím a odesílám, co mám. Až se kolem 19. tm. setkáme v Praze, dostanete ještě dokončení a také odpověď do Chebu; případně i jiné další. Zvláště chci ukázat, že rozpor mezi prof. Komárkovou a mnou je menší, než by se i z tohoto dopisu zdálo.

Všem zdar!

Láďa